

Sørum-Speilet

I dette nummeret:

Johan Vibe:
Topografisk-historisk-
statistisk beskrivelse
over Sørum (1)

Per Otto Asak:
Spøkerier i Ausengrenda

Kristian Lieungh:
Oppvekst på Melvold i
Frogner i
mellomkrigs-tida
Del 55:
Bryggerhuskjelle
ren og
gjødselkjelleren

Sørum i 1743 (15):
Kirke, privilegier og
antiquiteter

J. Gjørums: Veghistorie
for Akershus; Blaker og
Sørum, del 9

Kaare Svarstad: Kjenn
din bygd-turen 2007

Bokmelding:
Et historisk blikk på
Lindeberg

<http://sorum.historielag.no>

Kjære medlem,

Som redaktør ønsker en seg naturlig nok ofte spennende nyskrevne artikler. Det gjelder også for Sørum-Speilet. Men opptrykk av tidligere artikler av lokalhistorisk interesse har også stor betydning. For det første fordi disse kan være vanskelig tilgjengelig, og en presentasjon i Sørum-Speilet gir adgang til dem for et større antall mennesker. Men også fordi vi gjennom publiseringen av de gamle artikler og lokalhistorisk kildemateriale over tid bygger opp en lokalhistorisk kunnskapsbank av uvurderlig betydning.

Fordi alle numre av SørumSpeilet legges ut på historielagets internettsider, er de i prinsippet tilgjengelig for alle som kan lese norsk. Vi vil i året som kommer forsøke å legge til rette for enklere søkefunksjoner som kan gjøre det lettere enn i dag å finne fram til akkurat det temaet eller de informasjonene du som leser har behov for akkurat nå.

I dette nummeret avslutter vi J. Gjørums Veghistorie for Akershus, de delene som omhandler Blaker og Sørum, som har gått i ni deler over halvannet år. I neste nummer av SørumSpeilet avsluttes serien om Sørum i 1743, norske embetsmenns besvarelse på spørsmål fra kanselliet i København, også her begrenset til det som gjelder Aurskog (Blaker) og Sørum.

For å kompensere for bortfallet av disse to seriene, starter vi allerede i dette nummeret en ny serie på tre artikler med Johan Vibes og Statistisk sentralbyrås topografisk-historisk-statistiske beskrivelse over Sørum og Blaker fra 1897. Vi ser gjerne at våre lesere bidrar med opplysninger om andre skrifter og kilder av lokalhistorisk interesse som vi kan trykke og gjøre til en del av vår felles kunnskapsbank.

Ellers det igjen tid for årsmøte. Og vi inviterer alle våre medlemmer til Meierigaarden i Lørenfallet torsdag 28. februar klokka 19:00. Ola Einbu og Øystein Søybe kåserer om "Romerike – eventyrlige opplevelser" før vi tar fatt på de ordinære årsmøtesakene. Sakspapirene til årsmøtet følger sammen med dette nummeret av SørumSpeilet. Som tradisjonen er blitt, legger styret fram et omfattende strategi-

dokument for årsmøtet.
Hensikten med dette er
først og fremst at du som
medlem skal kunne
aktivisere deg innen et av
de mange områdene som
er behandlet der – dersom
du skulle ønske det. Ta i
så fall kontakt med en av
oss i styret!

**Artikler nr. 1 – 2008
– 14. årgang**

Topografisk-historisk-statistisk beskrivelse over Sørum

I 1897 kom det på Olaf Norlis forlag ut ei bok i serien "Norges Land og Folk" med tittelen "Topografisk-historisk-statistisk beskrivelse over Akershus Amt". Forfatter var Johan Vibe. Einar Lie skriver i boka "Faktisk talt, Statistikkens historie i Norge" slik om verket:

"Norges Land og Folk ble den siste manifestasjon av den gamle tyske statistisk-topografiske tradisjonen. Når forslaget ble tatt opp i 1870-årene, hadde det nok mye å gjøre med at et slikt verk var nasjonalt byggende på en mer direkte måte enn for eksempel ordinære statistiske publikasjoner, - nasjonsbyggingen var utvilsomt en sentral ingrediens også bak Krafts store arbeider i det frie Norge etter 1814. Den historiske feilen ble at Mohn tok tak i prosjektet.

Kanskje ble han grepet av de store vyene og muligheten til å løfte arven etter Kraft, kanskje var han kun drevet av et ønske om å sette på plass den geografiske oppmålingen, som mente at denne institusjonen kunne lage et storverk med "statistisk" i tittelen.

Det statistiske Centralbureaus bibliotek kjøpte inn ett eksemplar av det verket som la beslag på mer verdifull arbeidskraft enn noe annet statistisk prosjekt i den viktige ekspansjonsfasen fra omkring 1870. Norges Land og Folk er i dag plassert innerst i kjellermagasinet, katalogisert under "Geografi m.v.". Det er tilgjengelig for utlån, men visstnok lite etterspurt."

Det Statistiske Centralbureau ble etablert i 1876, og Jakob Neumann Mohn ledet virksomheten. Jens Kraft var forfatter av verket "Topographisk-Statistisk Beskrivelse over Kongeriget Norge", som kom i seks bind 1820-30.

Lederen av den konkurrerende institusjon, Norges Geographiske Opmaaling, etablert i 1773, Ole Jacob Broch hadde skrevet "Statistisk Årbog for Kongeriget Norge 1867-1871, og gikk med planer om utgivelse av "Norges Land og

Folk". Oppgaven ble imidlertid gitt til Det Statistiske Centralbureau.

Her i SørumSpeilet vil vi i dette og de to neste numrene presentere det som står om Sørum, inkludert Blaker Sogn i Urskog i dette verket.

Sørum herred

Størrelse, grænser og indbyggerantal.

Sørum grænser mod nord til Ullensaker, mod øst til Nes og Blaker, mos syd til Fet og Skedsmo og mod vest mod Skedsmo og Gjerdrum. Det udgjør 109.³⁹ km.² med 2463 indb., hvilket giver omtrent 22 ½ menneske pr. km.².

Inddeling.

Sørum udgjør ét prestegjæld med 2 sogne: Sørum sogn med 1759 indb. og Frogner sogn med 704 indb. Det udgjør ét lensmandsdistrikt.

Fordeling av dyrket jord m.v.

Af herredets fladeindhold bestaar 39 km.² eller 35.⁸ pct. af aker og eng, 44 km.² eller 40.⁴ pct af skog og 26 km.² eller 23.⁸ pct af udmark, snaufjeld, indsjøer og myr.

Jordbunden bestaar mest af ler og sand.

Af hvede avles der 707 hektoliter eller 0.²⁸ hl. pr. individ, af rug 1694 eller 0.⁷⁰, af byg 6426 eller 2.⁶², af havre 26.467 eller 10.⁷⁴, af erter 560 eller 0.²³ og af poteter 15.722 eller 6.⁴². 14.200 m.² jord er optaget af kjøkkenhaveurter og 9.900 af andre rodfrugter end poteter.

Af heste er der 503 eller 205 pr. tusen mennesker, af storfæ 2287 eller 928, af faar 551 eller 224, af gjeder 2 eller 1 og af svin 344 eller 140. Af høns findes der 2417 og af bikuber 197.

Havnegangene er indskrænkede og maadelige.

Der findes i herredet 1 meieri, hvor der i 1895 handledes 475.000 liter melk. Salg af levende kreaturer er af nogen og salg af melk megen betydning for herredet.

I femaaret 1841-45 tjentes der i Sørum omtrent 18.000 kr. aarlig ved kjørsel.

I løbet af det følgende femaar gik indtægten ned til 8.000 kr.

Levevei.

Af herredets mandlige befolkning er 556 sysselsat med jordbrug og fædrift. Af disse er 231 selvstændige gaardbrugere, leilændinger eller forpagtere. Af de øvrige er 53 husmænd. Sysselsat med fabrikdrift er 13, med smaaindustri 2, med haandverksdrift 87, med skogdrift og jagt 1, med fiskeri 1 og med flødning 33. Af fæhandlere er der 1 og af søfolk 6. Af rentenister, kapitalister og godseiere er der 11 og af fattiglemmer m.v. 43.

Af kvinderne er 168 sysselsat med jordbrug og fædrift. Af disse er 20 selvstændige gaardbrugere, leilændinger eller forpagtere. Af de øvrige er 3 husmænd. Sysselsat med fabrikarbeide er 1, med smaaindustri 33 og med skogdrift og jagt 1. Af rentenister, kapitalister og godseiere er der 15 og af fattiglemmer m.v. 35.

Dissentere.

Der findes 2 dissenter i herredet. De er begge romersk-katholske.

Herredets samlede skyld

udgjør 1423 mark 95 øre. Denne skyld er fordelt paa 96 gaardsnummere og 399 paceller

Af parcellerne er:

30 under 10 øre,
128 mellem 10 øre og 1 skyldmark,
142 mellem 1 skyldmark og 5 skyldmark,
68 mellem 5 skyldmark og 10 skyldmark,
17 mellem 10 skyldmark og 15 skyldmark,
6 mellem 15 skyldmark og 20 skyldmark,
3 mellem 20 skyldmark og 30 skyldmark,
5 mellem 30 skyldmark og 50 skyldmark.

Dividerer man den samlede skyld med antallet af selvstændige jordbrugere inden herredet, faar man som middelsskyld for de virkelige jordbrug 5.⁶⁷ mark. Da skyldmarkens salgsværdi inden herredet efter gennemsnitsprisen 1890-94 udgjør 2357 kr., skulde brugenes gennemsnitsværdi blive 13.364 kr. eller med fornødent fradrag mellem 12.000 og 13.000 kr.

Formuen

udgjorde i 1892 2.400.979 kr. eller 975 kr. pr. individ og indtægten 442.550 kr. eller 180 kr. pr. individ.

Antallet af fattigunderstøttede

udgjorde i 1892 131.

Folkemængdens bevægelse.

Ifølge prof. Aschehoughs beregninger udgjorde folkemængden i Sørum:

I 1665	960 indb.
” 1769	1686 ”
” 1801 var den	2056 ”
” 1815	1948 ”
” 1825	2311 ”
” 1845	2656 ”
” 1865	3088 ”
” 1875	2635 ”
” 1890	2463 ”

Fabrik- og grubedrift

findes ikke i herredet. Naar undtages et par teglværker og nogle brændevinsbrænderier har der, saavidt vides, heller ikke tidligere været nogen. Ved Mostuen, øst for Pigaas paa sydsiden af Glommen, findes klæbersten, der dog ikke bruges.

Af amtets storthingsmænd

har følgende været fra Sørum:

Literat og eier af gaarden Vilberg, Jens Johan Vangensteen, repræsenterede amtet i 1815-16. Han var født i Fet.

Provst Peder Willumsen Juell, der repræsenterede amtet i 1821 og paa det overordentlige storting i 1822. Han var født i Vang paa Hedemarken.

Gaardbruker Ole Andersen Haneborg, der som suppleant repræsenterede amtet paa det overordentlige storting 1836-37 fra 28de decbr. Han var født i Urskog.

Topografi

Den største del af Sørum herred ligger paa nordsiden af Glommen. Det er i sit vestlige parti et bakkelandskab, i sit østlige har det slettekarakter; Rømuas og dens bielvs dalfører danner dog furer i sletten. Sørum er

et veldyrket landskab, smaa skogpartier og udstrakte bølgede agre og enge veksler. I udkanterne af herredet er der enkelte mindre aaspartier, saaledes Tuftenaasen paa grænsen af Nes, Hekseberget paa grænsen af Gjerdrum og Aasenfjeld paa grænsen af Fet.

En liden del af Sørum ligger syd for Glommen. Dette parti er et bakkelandskab omtrent af samme natur som de tilgrænsende dele af Fet. Naar man kjører fra Fet til Blaker, har man fra den høitliggende vei en glimrende udsigt over den østlige del af Sørum og de tilgrænsende partier af Nes og Urskog.

Høideforhold.

Af høidemaal hidsættes følgende:

Nord for Glommen. Fra vest mod øst.

Hekseberget	331 m.
Frogner jernbanestation	123 m.
Vilberg Gaard	165 m.
Aasenfjeld sydvest for Sørvold	265 m.
Den høieste top øst for Aasenfjeld	346 m.
Sørum kirke	142 m.
Berg gaard, øst for kirken	153 m.
Tuftenaasen paa grænsen af Nes	243 m.
Syd for Glommen	
Østby gaard	134 m.
Kuskerud gaard	120 m.

Elve.

Glommen er ved Blakersund 250 m. bred og 7.5 m. dyb. Den danner inden herredet to stryg, Sundfossen og Bingsfossen. Den sidste fos har et fald af 4 m. og repræsenterer 4.000 hestekrefter.

Glommens vigtigste tilløb inden herredet er Rømua og Lerelven. De er omtalt henholdsvis under Nannestad og Ullensaker. Om jordfaldene i Rømua se nedenfor under gaardene Løren og Skea.

I nærheden af Rømuas udløb i Glommen ligger en række af beholdningslændser, hvor tømmeret midlertidig samles, inden det i partier slippes nedover til hovedlændsen ved Fetsund, hvor det sorteres. Om den forrige Bingsens lændse se nedenfor under Bingen.

Vande.

Der findes kun nogle faa og ubetydelige tjern i herredet.

Fisket.

I vande og elve gaar der lidt abbor og gjedde.

Myrer.

Der findes en del myrer i herredet, men ingen synderlig store.

Kommunikationer.

1) Kristiania – Eidsvoldsbanen træder ind i herredet fra Skedsmo et par km. nord for Lersund og gaar ind i Ullensaker herred et par km. syd for Kløften station.

2) I tilslutning til vei 3 under Skedsmo herred gaar der ved nordre Berger en chaussé af til gaarden Mo. Herfra gaar den videre som gammel hovedvei til grænsen af Ullensaker, hvorpaa den fortsætter som vei 2 under dette herred.

3) Fra denne vei gaar der ved gaarden Mo af en bygdevei sydover til grænsen af Skedsmo, hvorfra den fortsætter som vei 8 under dette herred.

4) Fra vei 2 gaar der forbi Frogner jernbanestation en hovedvei til Glommen, hvor der er færgested over til Blaker i Urskog. Veien er paa en kort strækning bygget som chaussé.

5) Fra denne vei gaar der ved gaarden Hønsi af en bygdevei nordover til grænsen af Ullensaker, hvor den fortsætter som vei 15 under dette herred.

6) Fra vei 4 gaar der ved Løren en bygdevei nordover til grænsen af Ullensaker herred, hvor den fortsætter som vei 15 under dette herred.

7) Fra samme vei gaar der i nærheden af Blakersund af en vei i nordvetlig retning til grænsen af Nes, hvor den fortsetter som vei 6 under dette herred.

8) Fra vei 4 gaar der ved gaarden Nordli en kort bygdevei sydover til gaarden Mæli.

9) Fra vei 4 tager der to km. øst for Rømua af en bygdevei, der gaar forbi Sørum kirke og ned til Glommen.

10) Kristiania-Kongsvingerbanen gaar igjennem herredet paa en kortere strækning mellem Fetsund og Blaker stationer.

11) I tilslutning til vei 4 under Fet herred gaar der en bygdevei til grænsen af Urskog, hvor den fortsætter som vei 4 under dette herred.

12) Fra denne vei gaar der en kort bygdevei ned til Glommen ligeoverfor Bingen.

Johan Vibe

Sørum-Speilet i 2008

Ved en inkurie kom ikke utgivelsesplanen for Sørum-Speilet med i nummer 6-2007, slik vi vanligvis gjør i det siste nummeret i årgangen. Planen for utgivelsene i 2008 følger derfor her. Notér datoen for frist for innlevering av stoff til bladet. Kanskje er det akkurat du som har noe å formidle i år?

Nr. 1 – 2008 – 21. januar (7. januar)

Nr. 2 – 2008 – 10. mars (25. februar)

Nr. 3 – 2008 – 26. mai (12. mai)

Nr. 4 – 2008 – 11. august (28. juli)

Nr. 5 – 2008 – 22. september (8. sept.)

Nr. 6 – 2008 – 1. desember (17. november)

Vi har heller ikke neste år planer om å endre utgivelsestakt og format på Sørum-Speilet. Kristian Lieunghs minner fra oppveksten i Frogner vil fortsette. J. Gjørums detaljerte veghistorie avsluttes i dette nummeret. Og serien med svarene myndighetspersoner i vårt distrikt i 1743 sendte Danske Kanselli avsluttes i neste nummer.

Delvis til erstatning av disse seriene vil Per Otto Asak i dette nummer starte en serie med barndomserindringer fra Myrvold i Yssihagan. Vi presenterer også første av tre artikler av Johan Vibes topografisk-historiske beskrivelse over Sørum fra 1897.

Sitter du med kildemateriale som kan danne grunnlaget for en artikkel, håper vi du tar kontakt. Ellers har vi forventninger om at etableringen av et slektshistorisk utvalg i Blaker og Sørum historielag også vil gi stoff til Sørum-Speilet. Vi er også interessert i debatt og kommentarer i tilknytning til det stoffet vi presenterer.

Red.

Spøkerier i Ausengrenda

Per Otto Asak er blitt pensjonist, og derfor mer opptatt enn noensinne. Men han har likevel lovet Sørum-Speilet en serie med barndomsminner. Ikke for å ta opp konkurransen med Kristian Lieungh, men for å gi oss et blick inn i livet på Myrvold i Yssihagan.

Tussefolket i Myrvoldsdalen

Da jeg var fire år flyttet familien min til småbruket Myrvold. Myrvold var et av de fire nyryddingsbrukene i Yssihagan. Myrvold ble ryddet i 1905. De andre var Furusetter (1905), Vestby (1906) og Grønvold (1907). Furusetter var ryddet ut fra en av Pussetplassene. Pusset var en husmannsplass under Yssi og var det eldste stedet i Yssihagan. Plassen Pusset kan vi spore tilbake til 1830-årene. Da dreiv Kristoffer Arnesen Yssimoen et møllebruk i Yssibekken og mølleveien gikk forbi Pusset. Den ”nye” Ausenveien ble etter nyryddingsbrukas tid anlagt i dalsøkket vest for Myrvold og kom opp på andre siden ved Skrøverhagen og så gikk veien ned i Ausendalen før den kom fram til Ausengårdene. Den første dalen fikk navnet Myrvoldsdalen.

Fra første stund ble Myrvoldsdalen plaget av tussefolket. Alle som bodde i Ausengrenda grudde seg for å krysse Myrvoldsdalen etter mørkets frambrudd. Myrvoldsdalen er som skapt for god overtro. Når veien svinger av ved Myrvold gård, går den ned i et trangt søkk med overhengende mørk granskog. Her svinger veien seg ned til dalbunnen, hvor den krysser Yssibekken, like etter at Kamphusbekken og Grønlibekken møtes. Herfra går veien ganske bratt oppover mot Skrøverhagen. Denne bakken ble kalt for ”Bredesbakken”, og det var en av de akebakkene jeg brukte som smågutt. Like innafor Bredesbakken var det også anlagt en liten hoppbakke, som jeg hadde mye glede av.

Jeg tror ikke på spøkelser, men det står respekt av Myrvoldsdalen. Jeg kan huske at Torger Kopperud og jeg hadde blitt seine i leken så vi måtte krysse Myrvoldsdalen i skumringstimen.. Vi hadde nesten nådd

bunnen av dalen da jeg hørte noe som lignet en rusten kjerrevogn på veien. Vi stoppet og så etter hva dette kunne være, og vi så ingen ting. Vi ble meget redde, og så bestemte vi oss for å løpe. Vi løp opp Bredesbakken som om vi skulle ha Fanden sjøl i helene.

Navnet Bredesbakken kommer sikkert fra familien Bredesen som bodde i Skrøverhagan.

Poltergeist i Søstua Ausen

Jeg har sjøl ikke opplevd spøkelses på Søstua Ausen, men bestefar fortalte mye om spøkelses i Ausen. Han hadde overnattet på Ausen et par ganger, og hver eneste gang fikk han ikke sove fordi han hørte at det ble dekket til på kjøkkenbordet. Og det gikk ikke stille for seg. Han snakket med vertskapet, og de hadde sovet hele natten. Og dessuten var alt kjøkkenutstyr vasket og ryddet på plass. Bestefar regnet med at det var tussefolket som holdt selskap i Søstua Ausen. Det var flere som fortalte at det spøkte i Søstua Ausen. Det rare var at etter at låven på Ausen brant i 1943, ble det slutt på spøkeriet i Søstua Ausen. Brant tussefolket inne med låvebrannen på Ausen?

Huldra ved Helliksrudbekken

I 1953 ble Østre Frogner vannverk anlagt i Ausenfjellet. Her var det en trang dal, og her var det gunstig å bygge en dam. Frogner trengte mer drikkevann. Det var to bekker som rant ned i denne dalen, som gikk under navnet Grønlidalen. Den bekken som kom østfra og rant nedenfor ”Jarenhytta” ble kalt for Helliksrudbekken.

Forbi Jarenhytta gikk den gamle kjerreveien mellom Yssi og Branderud. Bestefar fortalte at det var mang en hestekjører som ble skremt når de krysset Helliksrudbekken. Han hadde sjøl blitt lokket av Huldra når han passerte dette stedet. Han ba meg være forsiktig når jeg gikk tur forbi dette stedet. Jeg har siden alltid hatt stor respekt for dette stedet. På mine mange turer i Ausenfjellet var det her jeg flere ganger støtte på elgen. Da valgte jeg å gå rolig tilbake. Nå ja, rolig og rolig, fru Blom.

Der Helliksrudbekken renner ut i et myrhøl i Grønlidalen dannet det seg ofte skum. Gamlekara sa at grunnen til det var at huldra tissa i Helliksrudbekken. Da måtte det komme mye skum, og dette ble seinere drikkevann til Frogner! Er det noe rart at vi ble litt rare? Noen fantasifulle hjerner kalte dette stedet ved bekkemøtet for ”Skumfitta”.

Folk trodde at det var huldra som hadde satt navnet på Helliksrudbekken, men antakelig kom navnet etter Kristoffer Helliksen som i 1838 eide en part i Ausen. Han kan ha brukt Helliksrudbekken til kvernbruk. Det går også et rykte om at det hadde vært en boplass der.

Spøkelse på Myrvold

Selv om Myrvold var et nyriddingsbruk, så spøkte det der også. Det var et trappe-spøkelse. Det var bare damene som bodde på Myrvold som hørte det. Som min mor sa: ”Hvis du hører noen gå i trappa og ingen går gjennom døra, så er det bare trappe-spøkelse og det er helt ufarlig”. Jeg fikk aldri ”gleden” av å høre ”trappespøkelse” på Myrvold.

Jeg tror det var enda flere spøkelses-historier fra Ausengrenda, men i farten kan jeg ikke komme på flere. Fortsettelse følger.

Per Otto Asak

I neste nummer: Vardøgeret på Myrvold.

Årsmøte 28. februar 2008

Vi minner om at årsmøtet i Blaker og Sørum historielag i år holdes torsdag 28. februar på Meierigaarden Kro i Lørenfallet. Innledere før vi tar fatt på de ordinære årsmøtesakene er denne gang parhestene Ola Einbu og Øystein Søbye, som i lysbildekåseriet ”Romerike – eventyrlige opplevelser”, basert på boka med samme navn. Foredraget er krydret med lokalhistorie og en og annen matoppskrift, og skal vi tro folk som har hørt og sett det tidligere, har vi noe å glede oss til! Etter foredraget, som tar ca. 40 minutter, blir det pause med enkel servering. Deretter tar vi fatt på selve årsmøtet. **Red.**

Oppvekst på Melvold i Frogner i mellomkrigstida

Del 55: Bryggerhuskjelleren og gjødselkjelleren

Bryggerhuset på Melvold ble bygget i 1906. Huset stod for en stor del på den samme tomte hvor det gamle stod, men det var mye mindre. Granitten til grunnmuren er fra steinbruddet i Bonkalenga, og ble kjørt hjem med hest og slede vinteren før byggingen. Det var en murer som jeg ikke vet navnet på som satte opp grunnmuren og støpte tak og gulv i kjelleren. Han murte antakelig også opp bakerovnen, som er fjernet. Det var byggmester Jakobsen fra Leirsund som utførte alt snekkerarbeidet, og vi har oppgave over nøyaktig hva det kostet. Han utførte arbeidet med delvis leide folk og holdt alle materialene som skulle til for i alt 1.800 kroner. Da kan en i sannhet si at pengene virkelig hadde stor verdi.

I det første rommet i bryggerhuskjelleren som en kom inn i, stod både vaskemaskinen og bryggepanna. Innenfor var det et rom som gikk over hele bredden på huset. Gråsteinsmurene var bortimot en meter tykke, men isolerte jo svært dårlig mot kulde. I muren mot gårdsplassen var det ei luke, og en høst i blant ble det hatt ned en del poteter der for lagring. Var kulda streng, måtte potetene helst dekkes litt så de ikke skulle risikere å fryse. I det rommet var det gjerne lagret forskjellige ting som ikke var i bruk. I det fremste rommet var det to store jernvinduer. For å dempe på vinterkulda ble det sent om høsten lagt fullt av sekker med agner eller halm i de dype vinduspostene som isolasjon. Likevel kunne det i svært kalde vintre hende at det kunne bli kuldegrader i rommet så vannet kunne fryse. Det var da i tilfelle lett å tine opp igjen med varmt vann. Taket i hele bryggerhuskjelleren var støpt, og er solid og bra.

I den gamle bygningen hjemme var det naturligvis ikke noe bad. Da jeg var ganske liten, ble det kjøpt et stort badekar av støpejern som ble plassert i bryggerhuskjelleren. Det var jo naturligvis noe tungvint å gå dit ned for å bade, og det var jo langt fra noen luksus der nede med hvite fliser på veggene og slike ting. Veggene var hvitkalkede, og det fikk greie seg. Det var springvann der, sluk i gulvet og en stor bryggepanne til å varme vann i. Det var jo i

grunnen det som trengtes, og det var jo tross alt mye bedre enn å bade i en avskjæring inne i bygningen. Far laget ei trerist som ble lagt på gulvet foran badekaret så vi skulle slippe å trå på det kalde sementgulvet. ”Badet” i bryggerhuskjelleren var til stor nytte for oss alle sammen og var i bruk noen få år til den nye bygningen var ferdig.

Med det samme vi tenker oss at vi er i bryggerhuskjelleren, vil jeg nevne det som hendte der da jeg var ganske liten. Fra peisen gikk det ei pipe med stor åpning rett opp i taket. Over peisen var det et stort skyvespjeld som kunne åpnes og stenges etter behov. Jeg var vel i fireårsalderen da det bodde to budeier i annen etasje i bryggerhusbygningen. Utpå våren begynte det å bli slike merkelige og skrapende lyder i pipa ved siden av sterk sus, og dette var om natta, aldri om dagen. De snakket med forskrekkelse om dette og fortalte i fullt alvor at de trodde det måtte spøke. De var så redde at de ikke visste om de turte bo der lenger. Dette kunne jo ikke vedvare, og noe måtte gjøres. Så gikk far ned i bryggerhuskjelleren og begynte å undersøke litt der nede. Han trakk spjeldet over peisen litt til side for å se opp i det. Da fikk han til sin forbauselse se ei hornugle og to hvite egg som lå oppe på spjeldet. Dermed var også hele mysteriet med spøkeriet løst. Ugla hadde jo fløyet opp og ned gjennom pipa om natta, og det hadde medført den susende og skrapende lyden.

Gjødselkjelleren

I gjødselkjelleren på Melvold, under fjøs og grisehus, var det opprinnelig et ujevnt gulv av fast blåleire. Sommeren 1924 ble det jevnet ut og det ble støpt gulv i hele kjelleren. Det ble jo en veldig lettelse når det gjaldt gjødselkjøringen. Før det i det hele tatt kunne gjøres noe i kjelleren, måtte den tømmes for gjødsel. Gjødsla var temmelig bløt og ble ledet ut gjennom ei grøft som ble gravd fra kjelleren og videre gjennom ei stor løkke hvor grisepurkene gikk om sommeren. Nedenfor ble det lagt opp en vid demning av jord hvor gjødsla ble samlet opp. Det var i sannhet et ”møkka-arbeide” å tømme kjelleren. De som var med på det vasset faktisk barbeint i renna for å få gjødsla til å sige nedover.

Inne i gjødselkjelleren ble det gravd ut og støpt en landekum åtte meter lang og en meter bred og dyp. Oppå kummen, jevnt med gulvet, ble det lagt et 4" firkant med ca. en cm. mellomrom slik at landa kunne renne ned i kummen. Derfra var det fra før en grov rørledning ut til en stor rund sementkum som var gravd og støpt ned i bakken ute i griseløkka. Kummen var 5 meter i diameter og 4 meter dyp. Oppå hadde far risset inn årstallet 1913. Den gamle ledningen fra gjødselkjelleren hadde altså ligget der siden den gang. Den hadde fungert nokså dårlig, da inntaket i kjelleren hadde lett for å tette seg.

Oppå den store kummen var det til å begynne med plassert ei pumpe som måtte sveives med håndkraft. Systemet var slik at det var et 2 ½" malmrør som stod loddrett og rakk nesten ned i bunnen av kummen. Den øverste enden rakk omtrent to meter over kumløkket. Det rakk opp til et kløftet tannhjul som satt på en aksel med ei sveiv. Over tannhjulet og gjennom hele røret gikk det en solid kjetting. På kjettingen var det med ca. 30 cm. avstand festet runde skiver av jern som passet nøyaktig inn i malm-røret. Når kjettingen ble sveivet oppover inne i malmrøret, fulgte landa med opp. Kjettingen var naturligvis sammenhengende og gikk ned i kummen igjen i friluft på yttersida av røret. Landa rant så ut i ei renne på siden øverst på malmrøret. Under der ble det plassert et par tønner på ei vogn eller en slede. Når tønnene var fulle, var det bare å kjøre dem ut på jordet og tømme landa utover. Det hele var veldig sent og arbeidssomt, men det var jo en løsning av problemet likevel. Tross alt var dette mer lettvent og moderne enn jeg vet om at andre gårder hadde. Dette systemet ble brukt på Melvold i 14-15 år. Da ble det plassert ei lita sentrifugalpumpe oppe på kummen, og den pumpa ble trukket av en 4HK elektrisk motor. Fra pumpa gikk det et 1 ½" galvanisert rør ned i kummen med ei sil i enden, og gjennom der ble landa trukket opp. Fra pumpa ble det lagt samme slags rør som kunne flyttes til forskjellige steder utover jordene i nærheten. Der gjødsel-vannet kom ble det veldig vekstelig og frodig. Det hendte i blant at det ble pumpet gjødselvann til hagen, og der hadde det fin virkning på frukttrær og bærbusker.

Inn til gjødselkjelleren var det tre porter, men bare to av dem var så store at en kunne kjøre gjennom dem med hest og slede.

Inntil grunnmuren, som var av gråstein og omtrent en meter tykk, var det en innhegning der de store grisepurkene gikk om sommeren. Den dagen gulvet i gjødselkjelleren ble støpt, var jo i grunnen en betydelig merkedag. Nå skulle det endelig bli lett og fint å kjøre inn og lesse gjødsel på et flatt, jevnt gulv.

Etter kveldstid tok far seg en tur ned for å se på det nystøpte gulvet, og bra var det. Det viste seg nemlig at grisepurkene hadde revet ned noe av det solide stengslet som var satt opp foran portene. Deretter hadde de gått inn i gjødselkjelleren og labbet omkring der i den ferske sementen. De hadde virkelig satt spor etter seg, bokstavelig talt. Hadde ikke far kommet og fått se det og jaget grisene ut igjen, hadde det nok blitt virkelig varige spor etter det besøket. Så var det bare å finne murer-skje og en liten lem å legge under knærne mens han prøvde å jevne til støpen så godt som mulig. Jeg tror ikke far var i særlig godt humør da han holdt på med det arbeidet sent på kvelden, men han var likevel sikkert glad for at han gikk dit ned da han gjorde. Hadde grisene fått holde på der inne hele natta, kunne det blitt en katastrofe, som nå heldigvis ble avverget.

Kristian Lieungh

Sigrun Slapgard om Undset

I fjor høst kom NRK-journalisten Sigrun Slapgard med en biografi om forfatteren Sigrud Undset. Tirsdag 11. mars klokka 19:00 kan du møte forfatteren på Valstad Café på Sørumsand. Der vil hun fortelle om "Dikterdronningen". Noen strengt litterær biografi er dette ikke. Slapgard noyer seg med å nevne Undsets litterære verk. Hun gjengir de ofte kontrasterende anmeldelsene, men går ikke inn med noen egen tolkning av bøkene. Bak arrangementet står Folkeakademiet i Sørum i samarbeid med Foreningen Norden, Kunstforeningen og Blaker og Sørum historielag.

Red.

Sørum i 1743 (15)

Vi vil i Sørum-Speilet trykke de mest relevante svarene fra den undersøkelsen Danske

Kanselli i 1743 sendte ut til embetsmenn i Danmark-Norge. I dette nummer er det spørsmål 39, 40 og 41 som blir besvart.

39. Navn og all paa alle kirke og andre publice bygninger i hver kjøbstæd, og deres ungeferlige beskaffenhed, med enhver kjøbstæds vaaben eller signete, som trykkes i rødt lak paa samme fortegnelse med dets korte beskrivelse, saavel som om dets oprindelse og ælde.

Stiftamtman Rappe gir en oversikt over kirkene i byene, og til sist følger følgende avsnitt om de fattiges situasjon:

”Directionen over de fattiges wæsen er anbetroet stiftamtmanden og biskoppen, og ved Hans Majestæts høypriselige anordninger er det bragt saa widt, at de fattige i det gandske stift uden betlerie forflages og underholdes.. J kjøbstæderne af de dertil oprettede casser og paa landet ved det de er indlagde i lægder, saa at ligesaawel som enhver dertil maa contribuere saa har og enhver den soulagement, at være befriet for omstrippende betlere, enhver er nu forsichret, at hvad som bliver ydet til de fattige ogsaa bliver employeret paa rette fattige. [Tillegg i konseptet: Over alt stiftet indrettes skoeler paa landet til de wandkundige og ungdommen oplysning i deres christendom, og er det kommen saavidt formedelst Hans Majestæts høypriselige anordninger, at ungdommen nu, ja smaa børn findes meere oplyst i den sande gudsfrygt end mange gamle.”

På dette og det neste spørsmål gir lagmann Vogt følgende fellessvar:

”Herom kand dend geistlige stand og magistraterne best give underrætning.”

Sorenskriver Niels Lembach svarer:

”Ere kjøbstæderne wedkommende.”

Sogneprest Peter Abelsted svarer;

”Udj sognet er 2de kircker, hovedkircken, kaldet Sørum og annexet Frogner, begge opbygt af graasteen, med spitze trætaarn,

gammeldags model, tagene belagt med rød tegel.”

Sogneprest Ole Lange svarer:

”Her ere 2de kirker af træbygning: Hovedkircken i Urskoug og Blakier annexes kirke, ellers ingen anden publice bygning, uden de som ere udi Blakiers skandske, saa og Præstegaardens.”

40. Een kort fortegnelse paa gamle kongebreve eller privilegier, som enhver kjøbstæd kand have i sit archiv.

Stiftamtman Rappe gir en oversikt over pribilegier gitt Kragerø, Skien, Tønsberg, Drammen, Fredrikstad og Halden.

Sorenskriver Niels Lembach svarer:

”Ligeledes betrefver kjøbstæderne.”

Sogneprest Peter Abelsted i Sørum svarer:

”Dette stæd uvedkommende.”

41. Om nogen antiqviteter findes i amtet, og hvad sogn, paa hvad stæd etc. Om derom vides at nogen auctor exempli gratia Olaus Wormius eller andre skribentere kunde have meldet, om sligt er accurat, eller hvad derudi kand være feylet.

Stiftamtmanne Rappe åpner sitt svar på dette spørsmålet, før han går over til det enkelte objekt, med følgende generelle innledning:

”Overalt her i amted findes runde circulerede høye, bedækket med jord og græs bunde som i den 30te post er omskreven, og paa een deel af dennem er opreist høye og lange slebne steene firkandtede, hvor der paa eendeel ere udgrafne gamle rommerske bogstaver. J blant dennem er paa een gaard Dyna i Grans sogn paa Hadeland een circulreet rund houg opreist een sleben firkandted steen, saa høy nesten som en fuldkommen karls høyde, med rommerbogstaver udgravet med disse ord udtolket paa woeres tungemaal saaledes paa den eene side, mange vevæbnede riddere, og een jmellem dem, som har een bue og er

overvunnen, men paa den anden siide disse characterer

Gunnur gir i bru Thrurig statur efter Astritu tutur sina Tuva Etiar hon er au ahi ali itt [Gunnvor gjorde bro, Trydriks datter, efter Astrid, sin datter. Hun var hendigste mø på Hadeland.]

I mangel av noen fortegnelse som gjelder Sørum, refererer vi denne historie hentet fra Gjerdrum i stiftsamtmann Rappes svar på dette spørsmål:

”Dette bliver og at annotere som noget mærckværdigt at Gierdrum sogn i Øfre Rommerigs fogderie har hafft den ære og løkke at kong Christian den fierde høyloftig og salig i amindelse har 1602 den 6te september natten over logeret paa een gaard j Gierdrum sogn kaldet Væstre Sandum hvor bøydelensmanden samme tiid boede, da Præstegaarden skal have været i saa slet tilstand at den iche kunde betiene kongen.

Det erindres videre at Hans Majestæt skal om morgenen tiilig gaet du paa een høy, der ligger strax ved gaarden og skudt een wilddue paa samme høy som endnu bær det nafn af Kongshøyen, og for noget meere end 30ve aar siden skal een fattig qvinde have fundet et støkke guld i sanden paa samme høy som iche kand sluttes paa anden maade at være kommen der uden det af kongen samme tiid der kand være kasted og effterladt. Det siges os aarsagen til Hans Majestæts reise did, skal have været et jernwærck som var optaget i almindeligen eller sætermarchen, der blef beseet og taget under øyesiu men strax dereffter formedelst de uleig/ lig \heder derhos fandtes er samme bleven ødelagt.”

Lagmann Vogt melder pass:

”Mig ubekientd noget findes.”

Sorenskriver Niels Lembach melder:

”Wiides ingen antiqviteter af nogen merckwærdighed.”

Sogneprest Abelsted slutter seg til dette:

”Jngen antiqviteter her bekiente.”

Sogneprest Lange gir derimot et langt mer utfyllende svar:

”Jblant antiqviteter, da intet viides viidere, end effter eet sagn, kand effterfølgende regnes. Paa Mangen skal een forðum have boet, og derover som een herre regieret, som hedde: Basse, hvilken havde tvende brødre, lige saadane, boende i Høeland, nemlig Galte Sannem, og Stryel Outen, om hannem fortelles, at han eengang havde een konge/: men hvem viides ikke :/ til giæst, og da herrskabet reed bort fra ham, tog han laaggiorden af tønden og satte den i griinen, hvorgiennem da kongen og alle hans mænd reede, det maae saa have været een tønne, ikke ulig det viinfad i Heidelberg.

Den samme skal og have anlagt nogle store aflange og dybe graver, at fange elsdyr udi, hvortil er endnu tegn, men elsdyr gives ikke, uden ved een rar hendelse.

Sammesteds paa Mangen i Søndre gaardens skoug er Mangenknold, hvor skal have staaet et capel, som der og findes liigt til teigl, men ingen anden rudera.

Paa de tvende gaarder ikke langt fra hinanden Finstad og Berg haver til min tiid paa den første staaet og endnu paa den anden staaer eet stort kaars af træe, som altiid har været repareret, til en erindring/: mueligt ikke uden nogen slags superstition:/ at der skal have været /et\ indviet huus, saasom enten capel eller kloster.

Paa Nordbye i hovedsognet, og i annexet paa Kiølstad, Skukstad, Huusebye, og Eid saa og Fossum og fleere steder sees adskillige høyer, eendeel gandske runde opad, andre ujevne, som jeg slutter at have været enten offer- eller gravehøyer, men intet er derudi fundet, uden ved Huusebye eengang før min tiid nogle gamle store jernsporer til eet beviis, ovenpaa een høy haver jeg fundet een flad steen, men ingen inscription derpaa af rune eller anden skriff.”

16. og siste artikkel i denne serien, blant annet om ”de rareste ord og talemåder i sproget”, kommer i neste nummer av Sørum-Speilet.

Akershus fylkes veghistorie Blaker og Sørum, del 9

I 1954 utkom Akershus fylkes veghistorie ført i pennen av ingeniør J. Gjørum. Vi startet gjengivelsen av de delene av denne veghistorien som har mest interesse for Sørum i Sørum-Speilet nr. 5/2006, og har fortsatt helt til i forrige nummer. Etter oppfordring fra leserne trykker vi i dette og neste nummer av Sørum-Speilet det som står om ferjetrafikken i våre kommuner i Akershus fylkes veghistorie.

Ferjetrafikken, generelt

I gamle dager var det is- og vintervegene som hadde den store og tunge trafikken om vinteren. Om sommeren var det ferjene som knyttet vegnettet sammen og avvirket trafikken.

Når alfarvegen gikk over elver som var for brede til å legge bru over, men som var farbare for fartøy, måtte de som eide jorden på begge sider holde ferjemann ved elven. Hver av de tilreisende som skulle over, betalte en sølvpenning herfor. Bygdens folk derimot kom overens med ferjemannen om betalingen for seg og sin husstand, slik at begge parter var tjent med det.

Hvis ferjemannen nektet å sette folk over for fastsatt pris eller han skofte arbeidet en dag, måtte han bøte for det.

Ferjestedene ble naturlig små reisesentrer på landevegsrutene. Her må omlasting av godset foregå; her skulle hester føres over på flåten og folk i prammer eller eker; her akkorderte de reisende med ferjemannen om betalingen for de varer de hadde med seg. Ofte ble skysskiftstedet lagt ved ferjestedene og ble samtidig et naturlig sted for et vertshus. Slike innretninger ble opprettet for første gang i det 14. århundrede.

Ved flere av fylkets ferjesteder i Vorma, og særlig i Glomma, var det vanskelig å avvikle trafikken tilfredsstillende på grunn av tømmerfløtingen og den sterke strømmen i disse vassdragene.

Lovbestemmelser eller kongelige resolusjoner som tok direkte sikte på

ferjetrafikken kan ikke sees å ha foreligget. Imidlertid virket til fordel for ferjetrafikken ved Eidsvoll sund de bestemmelser som fylkesmannen satte opp med hjemmel av kongelige resolusjoner av 13. juli 1855, § 5, og 22. september 1856, jfr. lov av 26. august 1854, § 7, for dampskipsfart og ved fløtning av løst tømmer i øvre del av Vorma.

For øvrig henvises til det som er anført om de forskjellige ferje- og sundsteder i Akershus fylke.

Frogner sundsted og bru i Sørum

Sundstedet ved Frogner er sikkert like gammelt som Nitsund i Skedsmo. Helt fra kong Olavs tid omkring 1014 ble sundstedet over Leirelva ved Frogner passert.

Samtidig med kravet i 1777 om bru ved Nitsund hevdet generalvegmeister Krogh at det også burde bygges bru over Leirelva ved Frogner. Herr Krogh beklaget seg over at foged Vangensten gjorde så ”mange ophævelser mot broen over Leersund, men alle hans vidløftigheder, skrifter og protester kunde ei kuldkaste et anlæg til nytte for Landet.”

Generalvegmeister Krogh anslo omkostningene til Frogner bru således:

Bruas kostende	745 rd., 1 ort, 7 skill.
Erstatning til foged Vangensten	1800 rd
Erstatning for tap av 3 års sundinntekter á 150 rd.	<u>450 rd</u>
Sum	<u>2995 rd., 1ort, 7 skill.</u>

Utgiftene skulle dekkes ved utligning på samme måte som for Nitsund bru. Brua ble oppført i 1785 av brubygger Gulbrand Amundsen.

Det ble en langvarig strid med foged Vangensten, og i 1800 gjorde enkefru Vangensten krav gjeldende fordi brua var oppført. Det ble en minnelig ordning.

Allerede i 1805 var brua privat eiendom, idet den ved kgl. resl. av 8. mars s.å. ble hjemplet H. Frogner, S. Edsvold, O.T. Ruud, O.S. Ruud, J. Frogner og I.S. asak som ved auksjonsforretning i 1804 ga bud på ”den over Leerelven opførte bro i Frogner anneks” med rettigheter og forpliktelser som for Nitsund bru.

I et brev av 6. februar 1856 fra eierne av Frogner bru til Akershus amt er bl.a. anført:

”Foranlediget ved Forslag fra Stiftbefalingsmanden i Akershus Stift blev Cancelli-Promemoria af 23de Januar 1803 bestemt, at en Bro skulde opføres i trondhjemske Hovedvei over Leerelven i Sørums Præstegjæld, og de fornødne penge, mod Refusion ved Ligning paa Almuen, anviste til Arbeidets Udførelse. Da den nye Bro var istand, sattes den til offentlig Auction den 7de August 1804, for at tilslaaes ”den Høistbydende og Arvinger eller efterkommende Eiere” og med de rettigheder for Eierne til at spærre de unødvendige Biveie i en passende Distance fra Broen, at hindre anden Overfart i dens Nærhed og at hæve Bropenge af de Reisende efter Taxt m.v. Ved den omhandlede Auction, hvoraf her vedlægges bekræftet Udskrift, fik Gaardbruger Haakon Frogner m.fl. af Sørum Tilslag paa Broen med de den tillagte Rettigheder for en Kjøbesum 7124 Rdl., og den er siden gaaet i Arv og Kjøb som andet fast Gods. For Tiden eies Leersund Bro af undertegnede Gaardbrugere: Gulbrand Lystad i Ullensaker for 5/12 Jacob Gulbrandsen i Sørum for 1/6 Klokker Ole Svendsen for 1/6 Halvor Eidsvold for ¼”

I brevet er videre anført at siden jernbanen ble åpnet for trafikk er ferdselen over brua gått ned med halvparten. Eierne av brua gjorde derfor krav på erstatning for tap i brupengene, såfremst ikke myndighetene vil gå til innløsning av brua som var satt til 9000 spd. Saken ble behandlet i amtsformannskapets møte 19. juni 1856 hvor følgende ble blesluttet:

”Til Indløsning af Leersund Bro bevilges intet.”

Av saken framgår det videre at brueierne i brev 1. mai 1857 til amtsformannskapet meddelte at de hadde sendt stortinget andragende om å la staten innløse brua for 5.000 spd.

I 1870 ble det igjen spørsmål om å innløse brua. Etter anmodning fra amtmannen foretok amtsingeniøren en undersøkelse av brua og kom til det resultat at den måtte bygges om. Utgiftene herfor ble kalkulert til 700 spd. Amtsformannskapet besluttet å be amtmannen forelegge saken for stortinget med anmodning om at Frogner bru i Sørum med privilegier måtte bli innløst for statens regning. Amtmannens brev herom til departementet var datert 20.

juli 1870. Bruas daværende eier, brukseier Casper Haneborg, forlange 7.700 spd. i tilfelle innløsning, idet han hadde utført ombyggingen av brua etter amtsingeniørens plan. Fogden, amtmannen og departementet fant den forlangte erstatning urimelig.

Amtsformannskapet besluttet 13. juni 1871 at i tilfelle staten innløste Frogner bru med privilegier, kunne amtskassen bidra med et beløp av inntil 600 spd. Til samme formål bevilget stortinget 16. april 1873 4.000 spd. Det samlede erstatningsbeløp utgjorde således 4.600 spd. Brukseier C.A. Haneborg fant etter omstendighetene å måtte godta dette beløpet.

Frogner bru ble overtatt som offentlig vegforbindelse i april 1874.

Ifl. en revisjonsantegnelse for 1858 ble det av amtskassen betalt 20 spd. for kjøring av grus over Frogner bru. Grusen ble hentet fra grustak i Skedsmo og skulle brukes på Trondheimsvegen og Blakjerske hovedveg (Haldenvegen). Antagelsen ble til slutt godtatt med den begrunnelse at det antagelig ikke hadde påligget vegstykkehaverne å betale bompenger for den slags gruskjøring.

Frogner bru ble delvis ombygget i 1887. Utgiftene beløp seg til kr. 1936,58.

Året 1936 ble Frogner bru ombygget etter høyeste lasteklasse. Brudekket av jernbetong hviler på underliggende jernfagverk som igjen er understøttet av pilerer. Brua har en kjørebanebredde på 6,0m og to fortau á 0,75m.

Asak ferjested og bru i Sørum

At roteinndelingen for Sørum 29. april 1826 framgår bl.a. følgende:

”Af sundsteder gives ingen, naar undtages over Asak Bæk.....”

Ifølge en oversikt over sundsteder i Akershus amt av 5. mai 1827 er bl.a. ferjestedet over asakbekken medtatt. Om dette sundstedet var anført:

”Thinglauget ønsker at opføre en Bro over samme, hvilket blev vedtaget af Almuen ved samling paa Nordlie den 29de April 1826, hvilken Bro som beliggende paa Bøygdevei, bliver at opbygge vedligeholde paa Sørum Thinglaugs Bekostning.”

Våren 183 var det spørsmål om å anskaffe ny flåte over Asakbekken. Det ble imidlertid besluttet å reparere den gamle. Ved anbudsfristens utløp 31. desember 1839 var det innkommet 9 anbud. Av disse ble Ole Arnesen Gjesters anbud, 14 spd., approbert. Arbeidet var ferdig 21. april 1940.

I 1860 ble det bestemte å bygge bru over Asakbekken. Den 1. februar 1860 forelå overslaget for en pelebru som var kalkulert til 170 spd. Denne saken ble godkjent i Sørums herredstyre 19. februar s.å. Så vidt man kan se ble brua ferdig i september 1861.

Allerede i 1864 var brua så skrøpelig at den måtte stenges. Overslaget til ny pelebru var satt til 50 spd.

I 1872 ble det bygd ny veg mellom Asak – Knattebru, hvorved ovennevnte ferjested – senere bru – ble overflødig.

J. Gjærum

Vi vil i neste utgave av Sørums-Speilet presentere Elvestad sundsted og Blaker sundsted.

Nytt hefte av ”Årringen”

Like sikkert som at det blir jul hvert år, kommer det samtidig et nytt hefte av ”Årringen”, lokalhistorisk tidsskrift for Fet. Med sine 52 sider bringer dette niende hefte et allsidig utvalg artikler, smakfullt tilrettelagt av Anne Bang-Steinsvik.

Av innholdet nevner vi Nils Steinar Våges artikkel om hvordan Kongsvingerbanen gjorde Fetsund til sentrum i kommunen. Redaktøren selv, Lena Opseth, skriver om Fet jente- og guttekorps, som ble stiftet 21. november 1921, og dermed skal være det eldste på Romerike. Et blick på vår nære fortid gir også Jane Maria Bergs intervju med hjemmesykepleier Kristine Blikom. Det samme kan sies om Lars Kalviks intervju med Åge Brøtmet, som i mer enn 70 år har arbeidet som smed.

Det er Fetsund Lensemminneforening og Fetsund Lenser som står som utgiver av ”Årringen”. Derfor er det naturlig at mye av stoffet er knyttet til lensemuseet og natur-senteret der. Undervisningsassistent

Christine F. Sunding skriver om trær ved Øyeren. Konservator Mette Jakobsen skriver både om EU-prosjektet Access to cultural heritage, som Fetsund lenser har vært deltaker i de tre siste åra og en ”eggende” historie om hønene på Fetsund lenser. Hun presenterer også magasinkomfyren ”Lyn”, som har fått sin plass i Sootbrakkka. Konservator Elin Mortensen skriver om den store flomsteinen ved Fetsund lenser som ble avduket av ordfører Lisbeth Lofthus Gabrielsen 27. September 2007 og skriver en særdeles instruktiv artikkel om restaurering av steinkar. Dette spørsmålet har også stor relevans for Bingen lenser. Det samme kan sies om Lars Kalviks artikkel om taternes besøk på sommeren. Vi har jo ”Taterstien” fra Fet til Sørums som tydelig minne om at stien har vært benyttet av de reisende i gamle dager.

Mest relevant for oss i Sørums er kanskje likevel Nils Steinar Våges presentasjon av skillingsvisa ”om den sørgelige tildragelsen, som tildrog sig paa Kongsvinger Jernbane den 4de December 1862”, forfattet av Hellik Selvaldsen. Visa skildrer en ulykke på Kongsvingerbanen 4. Desember 1862 der den 24 år gamle ballastarbeider Martin Andersen fra Sørums omkom. Høyst sannsynlig er det denne skillingsvisa Karl Falk Wasserfall lager en parodi på med visa ”Martin på lokomotivet”. Eyvind Lillevold skriver i bygdeboka for Aurskog og Blaker at det ikke har vært noen alvorlige uhell av noen art under anlegget av Kongsvingerbanen. Han skriver at det ti år etter åpningen, 4. desember 1872 var en slik ulykke. Da gikk et tog sørover fra Blaker, og i Holter-skråningen noen kilometer nord for Fetsund raste et jordskred ut og nedover skråningen, hvor det krysset jernbanesporet nettopp da toget kom.

Det er jo pussig at begge ulykkene dateres til 4. desember, riktig nok med ti års mellomrom. Den opprinnelige skillingsvisa er i ”Årringen” datert til 1866, trykt hos J.P. Hals i ”Hougsund”. Er det to ulykker, hvorav den første ikke er registrert av

Lillevold? Eller er sekstallet blitt til sju i årstallet?

Svein Sandnes

Kjenn din bygd-turen 2007

Vi startet som vanlig fra biblioteket på Sørumsand. Drøye 30 personermøtte fram. Noen gjorde turen for første gang, andre for å repetere kjennskapet til bygda. Før vi reiste fortalte Leif Mathisen, som også denne gangen var guide, litt om Sørumsand.

Her har det i lang tid vært mye trafikk. Det var jo fergested her med gerfetraffikk over til Sørumsida. Bønder på vestsida av elva blei så tidlig som på 1600-tallet omtalt som sundmenn, og det hadde sikkert vært trafikk her lenge før det. Kongsvingerbanen kom i 1862 og med Kuskerud stoppested i 1888. Sørumsand jernbanestasjon blei bygd i 1903. Samtidig startet ingeniør Engebret Bøhn Sørumsand Verksted. I 1898 ble den smalsporede Tertittbanen, som forbandt bygdene østover med Kongsvingerbanen, forlenget fra Bingsfoss til Sørumsand. Tertitten fraktet blant annet mye tømmer, og den lettere tilgangen på tømmer gjorde sikkert sitt til da Caspar Lomsnes i 1898 startet opp Sørumsand Trewarefabrikk.

Vi som skulle på tur startet opp og kjørte mot Sørum over Bingsfossbruene og den nye kraftstasjonen.. Navnene Saghølet og Kvennskjæra forteller oss at her var det før både sagbruk og mølle. Vi svingte til venstre og tok Bingenvegen om Valsmoen med oldtidsveger og gravhauger fra vikingetida og forbi Bingenfoss med det gamle kornmagasinet der Sørum Sogneselskap, opprettet i 1833, etablerte en ordning for bøndene til å låne såkorn. Om høsten blei det en eventuelt hadde lånt om våren betalt tilbake pluss en bestemt mengde korn som takk for lånet. Dette blei kalt kornrente eller overmål. Denne ordningen varte ikke lenger enn til 1847. Stabburet har etter den tid tilhørt Vestbingen, og under lensmann Jensens tid blant annet brukt som arrestlokale.

På vegen forbi Solberg og ned til Hammeren var det flott utsikt utover Glomma med alle lensekara. NRV har sitt

pumpeanlegg for vanninntak her, og burde være godt kjent fra all medieomtale den siste tida. Forbi her går også den gamle taterstien fra Fet og over Bæregsåsen. Tusenårstreet, ei eik som er plantet der hvor den gamle stokkebåten (2210 år) blei funnet, stod grønt og fint.

På vegen mot Lørenfallet stoppet vi opp ved Sørum kirke, som i middelalderen var ei tridjungkirke (fylkeskirke). Den er bygd omkring 1200 av gneis og granitt, men i buene og i hjørna er det brukt kalkstein. Måten den er bygd opp på kan visstnok tyde på at det er en engelsk kirkebygger som har bygd den. Under kirkegolvet sies det å være graver. Utenfor sydveggen står et sjeldent gravminne, ”solhjulet”. Her ligger også Volbjørn Torstensen (1628-1720) begravet, prest i Sørum i 60 år.

På Sørumgarda hadde Sudreimsætta sitt hovedsete 1250-1550. Ei meget rik og innflytelsesrik ætt med kongeblod i årene. Den hadde eiendommer foruten i Norge, på Shetland og i Vestergötland, i alt henimot 1000 bruksenheter. Både Håkon Jonsson i 1388 og Sigurd Jonsson i 1448 takket nei til den norske trone. Rosa i Sørum kommunes kommunevåpen er jo en gjenskapelse av Haftor Jonssons segl og våpenskjold (sudreimsrosa).

Sørum prestegard antas å være like gammel som kirka og har i all tid vært bopel for prestene. På venstre hånd for prestegarden Aalgaard (Ålgå). Leif fortalte at navnet skreiv seg fra Allgata, hovedferdselsveg som i gammel tid tilnærmet der riksveg 171 går i dag.

Vi fortsatte gjennom Lørenfallet, som er gammel rasbunn etter leirraset i 1794, forbi Nordli, og på motsatt side av vegen ved Sørvald Aldersheim ligger Sørum gamle skole, Den fungerte som kommunelocale fra 1841 til 1922. Et av bygdas eldste hus er meget godt vedlikeholdt, nå i privat eie. Plassen der heter Simonlykja, en gammel plass under prestegarden.

Vi gjorde oss en tur oppom Lunderfeltet, som framstår som et intimt og trivelig boligfelt. Likeså var vi oppe på

Ausen industrifelt, som etter hvert er blitt ganske stort med mange arbeidsplasser.

Frogner gamle kirke var i middelalderen ei høgendekirke, det vil si ei privat kirke. Ei lita kirke bygd i den samme romerske stilen som en del kirker på Romerike på den tida (1200-tallet). Denne braqnt i 1918, og er i senere tid blitt restaurert, og blir i dag brukt til en del kirkelige seremonier.

Vi kjørte så opp i det nye byggefeltet på Vardåsen. Her var utbygginga i full gang. Feltet har en flott utsikt over vestbygda og utover mot Øyeren.

På tilbakevegen tok vi vegen om Lindeberg og Ulverud. Ved Lindeberg har vi et stort industrifelt, det første i Sørums. Navnet Ulverud skulle en tru kom av ulv i området for lenge sida, men Leif mente det kom seg av en som het Ulf som hadde bodd her. Men ikke desto mindre blei i 1801 ei lita jente tatt av ulv her, et av de få dokumenterte eksempler på at ulv har tatt mennesker.

Ved Arteid kjørte vi forbi Sørums hittil eneste fellesfjøs med plass til 100 kuer, og med økologisk produksjon. På Refsum og ned mot Sagen så vi et av de største nydyrkingsområder i Sørums fra 1970-åra. Videre nedover, på Presterud blei det første formannskapsmøtet holdt etter at den nye formannskapsloven kom i 1937. Leif fortalte at dette møtet ble holdt i februar, det var sprengkaldt, og det var fyrt godt i stuene på Presterud. Da møtet begynte, åpnet møtelederen dørene på vidt gap. Da møtedeltakerne syntes det ble kaldt og lurte på hvorfor, forkynte møtelederen: ”Det står i loven at møtene holdes for åpne dører.” Formannskapsmøtene ble i 1841 flyttet til Sørvald. Både på Refsum og Asak har det vært kirker i gammel tid.

På Vølneberg gamle skole fra 1862 ønsket Trygve Sæther oss velkommen. Han fortalte om skolens historie, og etterpå serverte han reisefølget wienerbrød og kaffe, begge deler godt mottatt. Etter pausen tok vi turen til Bøhler og videre til Rånåsfoss med to kraftstasjoner og Enøksenteret.

Turen fortsatt til Blaker, som tidligere var et pulserende sted med butikker, bakeri, skole på Skansen og meieri. Nå er alle butikkene borte, skolen på Skansen likeså, det samme med bakeriet. På meieriet har Guttorm Guttormsgård skapt liv med ulike kunstutstillinger.

Fra Blaker sentrum kjørte vi Toreidvegen forbi Slora mølle og opp til Bøhs ved delebekken mot Nes. Her var det sag som drives med vannkraft, ”vasshjul” i delebekken, og på låven hadde eierne innredet et fint museum med mye gammel redskap fra jord, skog og håndverk i sine rette omgivelser.

På nedturen forbi Fjuk og Skåningsrud skole og Hellne, tok vi av fra 171 ved Skugstad og over Kvevliåa. Her lå det ei mølle som brant i 1956. Til høyre i krysset inn på Kompvegen ligger Mork grendehus, som var skole før den blei nedlagt.

På en liten høyde på den andre sifa av vegen lå denb første skolen. Den er jo for lengst vekk, men stedet heter den dag i dag Skolestuehaugen. I åsen syd for Jødal, Bormundåsen, ligger en fin bygdeborg. Disse borgene var forsvarsverk for befolkningen i ufredstider med røverbander (4-600 e.Kr.).

Kommet inn i Fet, tok vi av mot Sørums igjen og kjørte over Ramstad og Lystadmoen. Her var det gamle klebersteinsgruver på begge sider av vegen. På sida mot Glomma er gruvene ganske djupe, og sagnet forteller om veldig lange gruveganger. En jeger hadde mistet bikkja si i en gruvegang, den kom til rette på den andre sida av elva!

I dalen mellom Lystad og Østby renner Lya eller Lybekken som Lystadgarda har navn etter.

Vel framme ved biblioteket igjen takket deltakerne for en vellykket tur. Sørums har veldig mye å by på!

Kaare Svarstad

Kontingenten for 2008

Styret foreslår at kontingenten for 2008 blir uforandret på kr. 200,-, hvorav kr. 50,- går

til Romerike historielag. Som tidligere sender vi giro for kontingentinnbetaling sammen med sakspapirene til årsmøtet. Vi ber alle medlemmer om å betale kontingenten uten fordyrende purring.

Slektstevne

Etterkommere etter Anna Marie og Ole

Egner var samlet på familiegården Hoel i Sørumsund for at tremenningene skulle bli bedre kjent 25. august i fjor. Nærmere 100 familiemedlemmer møtte frem. Gården drives i dag av et av oldebarna. Anna Marie og Ole hadde seks barn som vokste opp. Magnhild, Magnus, Hans, Albert, Asbjørn og Bjørg. Dessverre er de alle borte nå. Men en svigerdatter, vår alles kjære tante Edel (96), var med. Det var også 11 barnebarn, et drøss med oldebarn og tippoldebarn. I tillegg kom ektefeller, samboere og kjærester. Den eldste var selvsagt 96 år gamle tante Edel, mens den yngste var ni måneder gamle Georg.

Det startet på Sørumsund kirkegård tidlig om morgenen for dem som hadde anledning. Her ble det lagt ned blomster på graven til Anna Marie og Ole Egner og ett minutt stillhet. Deretter bar det til Hoel, hvor det var registrering ved den gamle saga. Herfra var det hesteskys i staselige vogner opp til gården, hvor vi ble tatt imot av dagens eiere. Låven var gjort om til festlokale med billedgalleri, salong, spisestue og kiosk. Dessuten var alt lagt til rette for at barna skulle trives på gården. De hadde eget lekerom og egen leketante for anledningen. Mens de voksne var opptatt med foredrag om familien, kunne de yngste kose seg med film.

Et besøk på den gamle skolen hvor våre foreldre har gått, var det også satt av tid til. Dette synes jeg var ekstra stas, ettersom jeg selv har gått de tre første skoleårene mine på nettopp Vølneberg skole. Skolen er i dag nedlagt. I den eldste bygningen har Sørumsund Historielag lagt ned et fantastisk arbeid og laget et lite museum, mens det største skolebygget er velhus for kretsen.

En kjempehyggelig dag, som også ble velsignet med et praktfullt vær, gjør minnene sterkere. Takk til fetterne Leiv og Øivind, samt lillebror Jan Ole for at dere tok initiativet og gjorde dette slektstreffet mulig.

Anne Mari Stokseth

*Blaker og Sørum historielag takker for at
overskuddet fra arrangementet, kr. 971,- er
gitt oss i gave.*

Svein Sandnes

Bokmelding:

Et historisk blikk på Lindeberg

Det er kanskje ikke helt dekkende å kalle det ei bok, men snarere et innholdsrikt hefte på 68 sider i A4-format. Bakgrunnen, som Leif Antonsen redegjør for i forordet, var at Lindeberg Vel i 1996 feiret 50-års jubileum, og markerte dette med en jubileumsfest. Samtidig ble det foreslått at en komité skulle finne ut mest mulig om stedets liv og historie. Det ble foretatt intervjuer og gjort notater, men arbeidet kom ikke til noen avslutning. Så er det altså Leif Antonsen som sammen med lederen av Lindeberg Vel det meste av 1990-tallet, John Arne Brennsund, som fortsatte å samle inn og bearbeide stoff som kunne utgis som en lokalhistorisk beretning. Og den er det altså vi sitter med i hendene.

Teksten, som Leif Antonsen har skrevet, bringer oss fra mellomkrigstida til dagens Lindeberg. Kampen for rent vann (Østre Romerike Vannverk AL 1953), for strøm (Skedsmo & Sørum elektrisitetsforsyning 1933) og telefon (Sørum-Frogner telefonselskap 1904).

Ved første gangs lesning er det litt forvirrende at historikken ikke er helt kronologisk framstilt. Det åpner med en introduksjon: "Lindeberg – et sted i Vestre Sørum", fortsetter med "Løst og fast fra Vellets virke" og har deretter et kapittel "Fra det 'gamle Lindeberg'". Så kommer det et kapittel om "Den gamle Lindebergveien" og kampen om en forbedring av denne i 1952. Deretter følger "Litt om industri og næringsliv på Lindeberg". Så kapitlet "Historien om veltomta og velhuset som aldri ble bygget". Så et kapittel om "Dugnad og egeninnsats" og et kapittel om "Barneadopsjon". Heftet avsluttes med tre

versjoner av vedtektene for Lindeberg Vel; de opprinnelige fra 1947, en revidert versjon vedtatt i 1950 og de gjeldende vedtektene, sist revidert i 1987.

Men heftet kan ikke vurderes på grunnlag av teksten alene. Uttrykket om at "et bilde kan fortelle mer enn tusen ord" kan absolutt gjøres gjeldende for heftet. Det er amatør fotografier stort sett trykket i et lite format, men likevel svært talende i sin dokumentasjon. I tillegg bringer heftet avisutklipp, kartskisser og andre dokumenter som gir framstilling et autentisk preg.

Heftet gir oss et inntrykk av Lindeberg som "avkroken storsamfunnet glemte", men som likevel klarte seg ved godt samhold og stor dugnadsinnsats. Visste du for eksempel at det under og etter krigsårene flyttet flere innbyggere hit fra Nord-Norge? I spissen for dem stod gründeren Olaf Fagerbach som kom fra Stamsund i Lofoten. Han kjøpte småbruket Nybrøttet i 1943, og bygde en fabrikkbygning på eiendommen. Her ble det blant annet tappet DDT på flasker, som ble solgt som insektmiddel. Og i første etasje i fabrikkbygningen ble det etablert landhandel, som han drev i kompaniskap med sin nevø. En tid var Fagerbach også bilforhandler for Hansa-Borgvard varevogner. I 1950 startet han opp produksjon av reklameskilt i plast. Han utviklet et forbedret system for lysreklame han kalte Interneon. Suksessen for produktet ble så stor at han ikke klarte å finansiere de nødvendige investeringene. Prosjektet endte med konkurs i 1959.

Konkursboet ble kjøpt av smed-sønnen Olav Fahre fra Lunde i Telemark. I 1962 ble bedriften organisert som familieforetak under navnet Farex Fabrikker AS, og virksomheten baserte seg vesentlig på Olav Fahres idéer og oppfinnelser. Det ble satset på VVS-markedet, spesielt innen ventilasjon. En annen spesialitet på 50- og 60-tallet var ekspansjonsbolter for fjellsikring.

Sønnen Tore Fahre overtok på slutten av 1970-tallet ledelsen av selskapet. Ved siden av produksjon av metallvarer ble det fra 1960-årene produsert plastartikler.

Blomsterpotter av skumplast var den store slageren. I 1988 beskjeftiget Farex AS 300 personer, halvparten av dem på Lindeberg. Firmaet ble da solgt til Swegon AB i Sverige, som flyttet produksjonen til dit.

Kampen om forbedring av Lindebergveien i 1952 var Lindeberg Vels første store kampsak. Det ble truet både med skattestreik og ”overgang” til Ullensaker kommune. I 1972 aksjonerte Vel’et for veglys. Og i 1983 var det byggingen av Gardermobanen og støyplagene fra flytogene som stod i sentrum.

Alt i alt er heftet ”Lindeberg Vel – for ditt nærmiljø; et historisk tilbakeblikk over stedet og vellet” en nyttig historisk oppsummering av et lokalsamfunn i Sørums. Heftet dokumenterer historien på en nær og direkte måte. Avisutklippene gjør heftet autentisk. Og den historiske framstillinga vil være nyttig for stadig flere nye beboere på Lindeberg.

Sørums-Speilet har fått tillatelse av forfatteren til å trykke teksten i heftet som artikkelserie. Vi starter i neste nummer. Men husk at heftet med sine rike illustrasjoner er noe langt mer enn bare teksten.

Og så lurere du kanskje på hva kapitlet ”Barneadopsjon” kan handle om? Akkurat hva det står: Lindeberg Vel fjernadopterte i 1979 Jessenia Gonzales i Chile gjennom organisasjonen SOS Barnebyer. Fra 1989 har de på tilsvarende måte støttet oppveksten til Juana de Dios Orate Moreno. En håndsrekning fra Lindeberg i Sørums til Conception i Chile. Lindeberg Vel er noe for seg selv, men ikke seg selv nok.

Svein Sandnes

Leif Antonsen:

Lindeberg Vel – for ditt nærmiljø!

Et historisk tilbakeblikk over stedet og vellet.

68 sider heftet A4-format. Kr. 100,-.

Intervjuer i mangfoldsåret

Et av de nye prosjektene historielagets styre foreslår for 2008 er knyttet til Mangfoldsåret. Ønsker du å delta i prosjektet ved å være med på å intervju innvandrere, kan vi

invitere deg til et seminar lørdag 16. februar 2008 som arrangeres av Norsk Folkeminnelag, Landslaget for lokalhistorie og Norsk Lokalhistorisk institutt. Påmelding innen 8. februar til Svein Sandnes, tlf. 917 12 425. Seminaret var fra klokka 10:30 til 15:00 og holdes ved Nasjonalbiblioteket, Observatoriegt. 1B i Oslo. **Red.**

Støtt våre annonsører – de støtter oss!

Sorum-Speilet

Artikler fra Blaker og Sorum historielag

Redigeres av Svein Sandnes

Returadresse: Svein Sandnes

Eidsvegen 1, 1927 RÅNÅSFOSS

B